

ДОСЛІДЖЕННЯ ДЖЕРЕЛ ФІНАНСУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙ МАШИНОБУДІВНИХ ПІДПРИЄМСТВ**Кофонова А. І.**

Проанализированы существующие источники инвестиций на предприятиях машиностроения Украины, оценены их преимущества и недостатки. Рассмотрена динамика общего объема инвестиций в основной капитал, капитальных инвестиций, объемов кредитования инвестиционной деятельности предприятий Украины банками и депозитными организациями кроме Национального банка Украины. Проанализирована структура и динамика срочных кредитов, изменения в сроках кредитования инвестиций и определены направления совершенствования процесса привлечения кредитов с целью финансирования инвестиций. Предложены направления совершенствования процесса инвестиционного кредитования машиностроительных предприятий.

Проаналізовано існуючі джерела інвестицій на підприємствах машинобудування України, оцінено їх переваги та недоліки. Розглянуто динаміку загальних обсягів інвестицій в основний капітал, капітальних інвестицій, обсягів кредитування інвестиційної діяльності підприємств України банками та депозитними організаціями окрім Національного банку України. Проаналізовано структуру та динаміку строкових кредитів, зміни у строках кредитування інвестицій та визначено напрями вдосконалення процесу залучення кредитів з метою фінансування інвестицій. Запропоновані заходи вдосконалення процесу інвестиційного кредитування машинобудівних підприємств.

Existing investments sources at the machine-building enterprises in Ukraine, there are estimated their advantages and lacks are analyzed in the article. The dynamics of total investments amount into fixed actives and capital investments, the investment activity's crediting of the enterprises in Ukraine by banks and the depositary organizations except National bank of Ukraine are considered. The structure and dynamics of urgent credits is analyzed. Changes at the investments credit's terms are analyzed. The perfection directions of the crediting process for the purposes of the investments financing are defined. The directions of the investment crediting improvement of the machine-building enterprises are proposed.

Кофонова А. И.

аспирант ДГМА
annasemenenko@ukr.net

УДК 330.322

Кофонова А. І.

ДОСЛІДЖЕННЯ ДЖЕРЕЛ ФІНАНСУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙ МАШИНОБУДІВНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Машинобудівна галузь є однією зі стратегічних в Україні. Проблема значного фізичного та морального зносу необоротних активів для даної галузі, а однак і країни в цілому, є доволі актуальною в умовах фінансової та політичної нестабільності. Основною проблемою в даному ракурсі є недостатність інвестиційних ресурсів, спрямованих у дану галузь, а також доцільність та актуальність використання окремих джерел цих ресурсів. Інвестиційний процес розпочинається із залучення коштів та спрямування їх в інвестиційну сферу. Проблема залучення інвестиційних ресурсів постає найактуальнішою на етапі розробки та підготовки інвестиційного проекту. Важливе місце в колі проблем на етапі планування обіймає пошук джерел фінансування проекту та стратегія їх оптимального співвідношення щодо умов реалізації проекту, його дохідності, строковості, умов залучення коштів і т. д.

Види та аналіз джерел інвестиційних ресурсів наведено у працях Крамаренко К. М. [1], Бланка І. А. [2], Дуки А. П. [3], Майорової Т. В. [4]. Основним джерелом інвестиційних ресурсів вважаються власні кошти підприємств [5]. Однак в умовах фінансово-політичної нестабільності значна кількість підприємств машинобудівної галузі стикнулися з проблемою погіршення фінансового стану, що відбилося на обсягах внутрішніх джерел фінансування інвестицій. Це у свою чергу потребує пошуку альтернативних джерел фінансування проектів з метою поліпшення як стану необоротних активів підприємств машинобудування, так і взагалі їх фінансово-економічного стану. Основною проблемою розвитку економіки України є недостатність у більшості випадків інвестиційних ресурсів. Найбільша питома вага в обсягах фінансування інвестицій підприємств належить власним коштам самих підприємств [5]. Незначні обсяги кредитування інвестицій та державної допомоги [1]. Отже, якщо останнє регулюється відповідними законодавчими актами та загальнодержавними розрахунками, на що окреме підприємство вплинути не в змозі, то інвестиційне кредитування – це альтернативне джерело фінансування інвестицій. Як правило, реалізація інвестиційних проектів потребує від підприємства достатньо значних розмірів коштів. Звісно, більшість господарчих суб'єктів просто не мають таких фінансових можливостей, що у свою чергу обумовлює неможливість реалізації інвестицій. Однак відсутність оновлення необоротних фондів та формування інвестиційного портфелю призведе до фінансової неспроможності та банкрутства підприємства. Отже, необхідність впровадження інвестицій (а однак і інновацій) є забезпеченням підвищення ефективності функціонування окремих господарств та розвитку економіки країни в цілому.

Всі джерела ресурсів на підприємстві поділяють на власні, залучені та позикові [6, 7].

До власних джерел відносяться чистий прибуток попередніх періодів, що не був використаний у виробничому процесі та не був розподілений між власниками, амортизаційний фонд, суми страхових відшкодувань збитків, фінансові вкладення, строк погашення яких наступив у звітному періоді, доходи від продажу необоротних активів підприємства, суми переоцінки вартості основних засобів та нематеріальних активів, іммобілізована надлишкова вартість обігових коштів.

До залучених коштів відносять емісійний дохід, додаткові пайові внески, безоплатно надані комерційними та державними організаціями кошти на цільове інвестування, додаткові внески інвесторів до статутного фонду підприємств з будь-якою організаційно-правовою формою, окрім акціонерного товариства, пайові та інші внески членів трудового колективу.

Позикові ресурси включають всі види наданих підприємству кредитів та позик, у тому числі банківські, комерційні, державні цільові кредити, іноземні кредити, кредити, надані спеціалізованими міжнародними організаціями, випуск облігацій, інвестиційний лізинг, інвестиційний селенг, податковий інвестиційний кредит [6, 7].

Однак Аптекарь С. С. відокремлює бюджетні та позабюджетні асигнування (кошти Державного бюджету, місцевих бюджетів та позабюджетних фондів) в окрему групу джерел фінансування інвестицій [6]. До того ж окремо ним розглядаються і іноземні інвестиції, до складу яких відносяться кошти нерезидентів, вкладені шляхом внесків до статутного капіталу спільних підприємств, викупу пакетів акцій вітчизняних акціонерних товариств нерезидентами, створення дочірніх підприємств. В цю групу також входять іноземні кредити.

Пересада А. А. виділяє наступні джерела інвестиційних ресурсів: внутрішні та зовнішні, які у свою чергу поділяються на вітчизняні та іноземні. До внутрішніх джерел у даному випадку відноситься власний капітал підприємства з урахуванням його акціонерного капіталу, до зовнішніх – всі інші джерела [8].

Метою даної статті є визначення переваг та недоліків окремих джерел залучення інвестиційних ресурсів, знаходження їх оптимального складу та розробка напрямів поліпшення механізмів їх використання.

Для визначення найоптимальнішого джерела (або їх структури) для фінансування окремого інвестиційного проекту необхідно зважити всі недоліки та переваги окремих джерел, ступінь їх доступності для підприємства та звісно, їх вартість. Ці фактори обумовлюють процес бюджетування інвестиційної діяльності з точки зору максимізації віддачі проекту та прибутків підприємства.

До основних переваг власних коштів відносяться:

- їх доступність для підприємства;
- відсутність додаткових перевірок фінансового стану суб'єкта підприємництва;
- поверхнева безоплатність даних ресурсів, відсутність зовнішнього контролю;
- можливість збільшення швидкості формування амортизаційного фонду шляхом виступання прискореної амортизації.

Недоліки залучення власного капіталу:

- прихована альтернативна вартість залучення чистого прибутку в розмірі ставки оподаткування прибутку підприємства;
- обмеженість ресурсів: для чистого прибутку як власного джерела – розмір накопиченого нерозподіленого прибутку попередніх років;
- необхідність попереднього накопичення: як правило реальні інвестиційні проекту потребують достатньо великих фінансових вкладень, тому для фінансування за рахунок власних коштів підприємство постає перед проблемою накопичення нерозподіленого прибутку, що буде підлягати впливу інфляції та знецінення;
- зменшення власних потужностей: в разі, якщо джерелом коштів виступає продаж основних та надлишкових оборотних засобів.

Переваги залучених ресурсів:

- можливість управляти вартістю плати за використання цього джерела коштів (дивідендна ставка), особливо за умови емісії простих акцій;
- можливість реінвестування прибутку за умови невиплати дивідендів за простими акціями;
- довготерміновий характер ресурсів;
- можливість виплати дивідендів лише тоді, коли виробничі потужності будуть повністю опановані та інвестиційний проект приносить прибуток.

Недоліки:

- доступність формування залучених ресурсів за рахунок випуску акцій тільки для підприємств організаційно-правової форми акціонерного товариства:
 - перехід права власності окремою часткою підприємства до акціонера;
 - високий рівень витрат, пов'язаний з організацією емісії, підписки та реєстрації в ДКЦПФР випуску акцій;
 - необхідність у більшості випадків залучення фінансових посередників (андерайтерів) з наступним збільшенням витрат у зв'язку з оплатою послуг даних посередників;
 - висока ризикованість вкладання коштів з точки зору інвестора;
 - законодавчі обмеження щодо обсягів та механізму і процедури емісії акцій;
 - необхідність після майбутнього збільшення статутного капіталу наступного збільшення розміру резервного капіталу акціонерного товариства до визначеного законодавством рівня – 15 % від розміру статутного капіталу, причому формування резервного фонду відбуватиметься за рахунок прибутку від реалізації інвестицій (не менш 5 % кожного року перераховуватиметься до резервного капіталу). Цей факт, безумовно, не зменшить капіталу підприємства, але зменшить обсяги чистого прибутку до споживання, реінвестування та розподілення між власниками підприємства;
 - необхідність отримання згоди загальних зборів акціонерів на проведення додаткової емісії акцій
 - виплата дивідендів відбувається з чистого прибутку, що зменшує можливості його реінвестування;
 - публічне акціонерне товариство повинно пройти процедуру лістингу та його цінні папери повинні котируватися хоча б на одній фондовій біржі;
 - необхідність укладання договору з депозитарієм про обслуговування цінних паперів, або з реєстратором про ведення реєстру іменних цінних паперів, якщо підприємство не веде такий облік самотужки;
 - наявність постійного контролю і моніторингу фінансового стану, необхідність щорічного аудиту;
 - наявність контролю з боку акціонерів та необхідність врахування їх рішень;
 - зниження коефіцієнту оборотності власного капіталу.
- Переваги використання позикових ресурсів:
- доступність для суб'єктів підприємницької діяльності різних організаційно-правових форм;
 - альтернативність вибору форми, умов залучення кредиту;
 - зменшення податку на прибуток за рахунок включення сум процентних виплат за користування кредитними коштами до загальноновиробничих витрат підприємства;
 - збільшення розміру чистого прибутку, що може бути реінвестований, за рахунок зменшення податку на прибуток;
 - використання ефекту фінансового левериджу: внаслідок збільшення капіталу, що працює та приносить підприємству прибуток зростає рентабельність використання власного капіталу;
 - зростання оборотності капіталу;
 - права власності підприємством до кредитора не переходять;
 - розподілення інвестиційних ризиків;
 - відсутність законодавчих обмежень при залученні кредитів, при випуску облігацій їх розмір не повинен перевищувати трьохкратного розміру власного капіталу [9];
 - низька ризикованість для кредитора;
 - можливість реструктуризації та пролонгації зобов'язань позичальника.
- Недоліки:

- наявність контролю з боку кредитора;
- необхідність повернення коштів у заздалегідь обумовлений строк;
- як правило достатньо висока плата за користування кредитом;
- необхідність застави та гарантій;
- високі витрати на підготовку техніко-економічного обґрунтування інвестиційного проекту.

Згідно з вказаними джерелами формуються інвестиційні ресурси окремих господарюючих суб'єктів. Необхідно зауважити, що можливості використання того чи іншого джерела та його ефективність доцільно визначати у взаємозв'язку з сутністю та особливостями інвестиційного проекту, на фінансування якого залучаються ресурси.

Для того, щоб зробити висновки щодо доступності та доцільності використання джерел інвестиційних ресурсів, необхідно проаналізувати обсяги їх залучення за даними статистики в Україні.

Отже при недостатності власних коштів підприємству доцільно залучати позикові кошти. Однак при даному виді фінансування інвестицій є окремі недоліки, серед яких найважливіший – висока вартість використання позикового капіталу, окрім цього певною мірою гальмує процес залучення позикового капіталу той факт, що більшість підприємств, які потребують впровадження інвестицій, мають недостатню кредитоспроможність. Отже, фінансово-кредитна установа або банк можуть не надати відповідний кредит.

Найбільш розповсюдженим кредитором у при наданні інвестиційного кредиту виступає банківська установа. За причини гальмування розвитку фінансової інфраструктури та інститутів інвестування банки виступають основними кредиторами у цих відносинах. Необхідно зауважити, що окрім банківських установ, у процесі інвестиційного кредитування можуть брати участь також і інші господарські суб'єкти, страхові компанії (з метою вкладення акумульованого капіталу), недержавні пенсійні фонди, інвестиційні компанії та фонди. Однак, на даному етапі розвитку економіки України ці інституційні установи недостатньо включені в інвестиційний процес.

Динаміка обсягів наданих кредитів депозитними корпораціями (окрім Національного банку України) представлена на рис. 1. Як бачимо, обсяги кредитування інвестицій поступово збільшувалися за період з 2007 року по 2011 рік (вересень). Значне зростання спостерігалося на початку 2009 року, впродовж фінансової та політичної нестабільності 2008–2009 років та після неї значних коливань не відбувалося.

Рис. 1. Динаміка кредитів в інвестиційну діяльність, наданих депозитними установами (крім НБУ) за 2007–2011 (вересень) рр. [10]

До того ж необхідно відмітити тенденцію до збільшення строковості кредитованих інвестицій. Якщо станом на кінець 2007 року співвідношення кредитів, наданих строком від 1 року до 5 років, до кредитів, наданих на строк більш 5 років, становило приблизно 2,3:1 (питома вага кредитів на строк 1–5 років становила 65 %, строком більше 5 років – 27,9 %), то станом на вересень 2011 року це співвідношення вже становило 1:1,07 (залишки коштів). Питома вага цих інвестиційних кредитів за період 2007–2011 (січень-вересень) роки практично вирівнюється. Це є позитивним моментом, оскільки свідчить про підвищення довіри до позичальників та поживлення інвестиційної діяльності довгострокового характеру. Збільшення термінів надання інвестиційних кредитів дозволяє позичальникам реалізовувати більш складні та довгострокові інвестиційні проекти, більшість яких пов’язана з оновленням, модернізацією, реконструкцією та поліпшенням необоротних фондів підприємств. Це, у свою чергу, дає можливість кардинально підвищити якість виробництва, конкурентоспроможність товарів та взагалі підприємства, зміцнити позиції позичальника на ринках збуту та у кінцевому розумінні призвести до поліпшення фінансового стану та ефективності господарської діяльності. Отже, за аналізований період відбулося зростання загальної вартості наданих кредитів в інвестиційну діяльність у 2,4 рази, а в розрізі строків кредитування:

- до 1 року – у 2,9 рази;
- 1–5 років – у 1,76 рази;
- більш 5 років – у 3,78 рази [10].

Що стосується валюти надання кредитів на інвестиційну діяльність, то обсяги кредитування в іноземній валюті відносно до обсягів кредитування у національній валюті за період 2007–2011 (січень-вересень) роки змінилися у бік зменшення обсягів кредитів в іноземній валюті: якщо станом на кінець 2007 року співвідношення залишків кредитів на інвестиційну діяльність, наданих у національній валюті, до кредитів в іноземній валюті становило 1:1,4, то станом на вересень 2011 року таке співвідношення становило вже 1:1,1. Це свідчить про зростання довіри до національної грошової одиниці та активізації кредитування інвестицій внутрішніми кредиторами.

Незважаючи на вказані позитивні тенденції, існують конкретні проблеми в процесі кредитування інвестицій в Україні. За даними Державного комітету статистики України питома вага кредитів банків у капітальних інвестиціях та інвестиціях в основний капітал та період 2006–2011 (січень-вересень) роки знаходилася практично на одному рівні. Бажаного збільшення ролі кредитів в фінансуванні інвестицій не відбулося. У табл. 1 наведена динаміка питомої ваги кредитів та інших позик у загальній сумі джерел фінансування капітальних інвестицій та інвестицій в основний капітал.

Таблиця 1

Динаміка питомої ваги кредитів та інших позик в фінансуванні капітальних інвестицій та інвестицій в основний капітал за 2006–2011 (січень – вересень) роки

Показники	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Питома вага кредитів банків та інших позик в капітальних інвестиціях, %	14,3	15,2	15,8	13,3	12,3	15,8
Питома вага кредитів банків та інших позик в інвестиціях в основний капітал, %	15,5	16,6	17,3	14,2	13,7	17,2

З рис. 2 бачимо деякий спад обсягів кредитування інвестицій в період 2009–2010 роки. Основною причиною зменшення кредитів на інвестиційну діяльність даного періоду була

фінансова та політична нестабільність 2008–2009 років. Позитивним моментом є збільшення питомої ваги кредитів в інвестиціях в 2011 р. однак, незважаючи на позитивні структурні здвиги в джерелах фінансування інвестицій в основний капітал та капітальних інвестицій, спостерігалася негативна динаміка щодо абсолютних значень. В табл. 2 проведено розрахунок ланцюгових індексів зміни обсягів кредитів та інших позик з метою фінансування капітальних інвестицій та інвестицій в основний капітал.

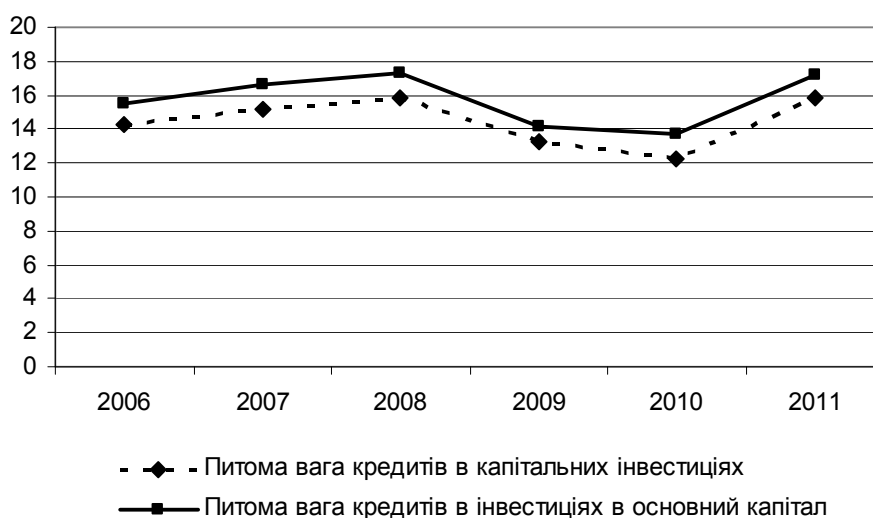

Рис. 2. Динаміка зміни питомої ваги кредитів та інших позик в фінансуванні капітальних інвестицій та інвестицій в основні фонди

Таблиця 2

Розрахунок ланцюгових індексів динаміки зміни обсягів кредитів в фінансуванні капітальних інвестицій та інвестицій в основний капітал, % [10]

	Індекс росту в 2007 р., %	Індекс росту в 2008 р., %	Індекс росту в 2009 р., %	Індекс росту в 2010 р., %	Індекс росту в 2011 р., %
Кредити та інші позики в капітальних інвестиціях	159,5	126,8	59,5	91,2	97,0
Кредити та інші позики в інвестиціях в основний капітал	160,7	129,7	53,4	95,5	97,9

Як бачимо, в до кризовому періоді спостерігалася позитивна тенденція до збільшення обсягів кредитів та інших позик з метою фінансування капітальних та інвестицій в основний капітал. Світова фінансова криза призвела до падіння обсягів кредитування, починаючи з 2009 року до вересня 2011 року має місце постійне зменшення кредитування капітальних та інвестицій в основний капітал. Однак, значення ланцюгових індексів за період 2009–2011 (січень – вересень) роки дещо збільшується, але все одно свідчить про зменшення обсягів кредитування. Дана динаміка не є бажаною, вона відобразила неспроможність ані банківського та фінансового сектору, ані господарюючих суб’єктів захистити інвестиційну діяльність підприємств та підтримати достатній обсяг кредитних вливань до реального вектору економіки.

Цікавими є зміни у співвідношення обсягів кредитування інвестиційної діяльності депозитними установами та кредитів у капітальні інвестиції. Так, у 2006–2007 році спостерігається

перевищення обсягів кредитів та інших позик з метою фінансування капітальних інвестицій, так кредити депозитних установ на інвестиційну діяльність у загальній сумі кредитів в капітальні інвестиції становили 78 % у 2006 році та 96,1 % у 2007 році. Починаючи з 2008 року спостерігається дещо інше, обсяги кредитів депозитних установ в інвестиційну діяльність перевищують обсяги кредитів та інших позик, що фінансують капітальні інвестиції. Так, у 2008 році питому вагу кредитів в капітальні інвестиції становила 64,9 % від загальної вартості кредитів депозитних установ в інвестиційну діяльність, світова фінансова криза призвела до зменшення значення цієї питомої ваги: у 2009 році вона становила 36,1 %, у 2011 році (січень – вересень) – 28,8 %. Такі зрушення свідчать про те, що до 2008 року більшість кредитів (наданих не тільки депозитними установами) спрямовувалася на фінансування капітальних інвестицій, в той час фінансово-банківський сектор не був основним постачальником капіталу з метою фінансування інвестицій. Але починаючи з 2008 року, при достатньому розвитку банківських та фінансово-кредитних установ спостерігається перелив основних важелів фінансування інвестицій в галузь банків та недержавних депозитних установ. Однак, як бачимо, негативною тенденцією (з урахуванням впливу світової фінансової кризи) є постійне зменшення (починаючи з 2008 року) питомої ваги кредитів у капітальні інвестиції у загальній вартості кредитів депозитних установ. Це свідчить про те, що більшість кредитів в інвестиційну діяльність спрямована не на фінансування придбання та поліпшення необоротних фондів, а на оборотні кошти інвестиційних проектів, що реалізуються. Дані зміни можуть обумовити негативні структурні здвиги, що призведуть до зменшення капітальних інвестицій на підприємствах.

Таблиця 3

Структурні зміни в обсягах та джерелах фінансування інвестицій за 2006–2011 (січень – вересень) роки [10]

	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Кредити та інші позики в капітальних інвестиціях	21 257	33 904	42 981	25 588	23 336	22 643
Кредити депозитних установ в інвестиційну діяльність	16 582	32 587	66 263	70 786	71 643	78 678
Питома вага кредитів депозитних установ у фінансуванні капітальних інвестицій, %	78,0	96,1	–	–	–	–
Питома вага кредитів на капітальні інвестиції в загальній вартості кредитів депозитних установ, %	–	–	64,9	36,1	32,6	28,8

У посткризовому періоді обсяги виробництва підприємств поступово збільшується, але деякі з них ще не досягли рівня до кризового виробництва. У цих умовах недостатність власних ресурсів інвестування та зменшення обсягів кредитування капітальних інвестицій обумовить незначні темпи розвитку економіки України. Незважаючи на дещо легші умови оподаткування прибутку підприємств, що визначені у Податковому кодексі (поступове зменшення ставки оподаткування прибутку), прибуток підприємств не повинен стати основним джерелом інвестиційних ресурсів [12]. На даному етапі розвитку законодавства та ринкових відносин, фінансової інфраструктури України недоліком є відсутність стимулів та важелів управління процесом інвестиційного кредитування. Незначна кількість банківських установ пропонує цей специфічний вид кредитування за причини його ризиковості, до того ж запропоновані послуги є доволі обтяжливими для підприємств, що у свою чергу зменшує ефективність впроваджуваних інвестиційних проектів.

ВИСНОВКИ

Для стабілізації економічного стану країни та підприємств необхідно досягти збільшення обсягів кредитування саме капітальних інвестицій (в тому числі й інвестицій в основний капітал) з метою вдосконалення стану необоротних фондів підприємств та активізації інвестиційно-інноваційної їх діяльності. З цією метою необхідно розробити спеціальний механізм інвестиційного кредитування машинобудівної галузі як стратегічного напрямку розвитку країни за участі держави, створити спеціалізований інститут захисту інтересів як кредиторів, так і ініціаторів та реалізаторів проектів. Це забезпечить активізацію інвестиційних процесів як в машинобудуванні, так і взагалі в країні. Саме це у подальшому забезпечить зміцнення фінансового стану підприємств та зростання національного доходу. З метою активізації послуг інвестиційного кредитування банківською установою та зменшення фінансового навантаження від реалізації цих послуг для підприємств – реалізаторів інвестиційних проектів, доцільно розробити механізм здійснення проектного фінансування на кредитних засадах на більш лояльних умовах, що у свою чергу можливо за умови участі держави у цих процесах, розробка договірних умов виконання інвестиційного кредитування на взаємовигідних засадах, основним пунктом яких є зменшена відсоткова ставки та пільгові умови повернення кредиту та сплати відсотків за його кредитування (або часткова компенсація суми виплачених за інвестиційним кредитом відсотків державою). Машинобудівна галузь потребує значних інвестиційних вливань. Розробка та вдосконалення процесу інвестиційного кредитування за умови участі держави (через створення державного спеціалізованого інституту підтримки інвестиційного кредитування машинобудівної галузі) дозволить розвинути, оновити, модернізувати цю галузь, що у свою чергу забезпечить стабільне значне зростання валового національного продукту та обсягів податкових надходжень до бюджету країни, зайнятість населення, що у свою чергу забезпечить покращення соціально-економічного стану населення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Крамаренко К. М. Джерела фінансування інвестиційної діяльності підприємств / К. М. Крамаренко // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2011. – № 35. – С. 155–160.
2. Бланк И. А. Инвестиционный менеджмент : учебный курс / И. А. Бланк. – [2-е изд., перераб. и доп.]. – К. : Эльга, Ника-Центр, 2006. – 552 с.
3. Дука А. П. Теорія та практика інвестиційної діяльності. Інвестування : навч. посіб. / А. П. Дука. – [2-е вид.]. – К. : Каравела, 2008. – 432 с.
4. Майорова Т. В. Інвестиційна діяльність: навч. посіб. / Т. В. Майорова. – Київ : Центр навчальної літератури, 2004. – 376 с.
5. Філіппова С. В. Джерела фінансування інвестицій в основний капітал підприємств України / С. В. Філіппова, Н. М. Сімакова [Електронний ресурс] // Труды Одесского политехнического университета. – 2007. – № 2 (28). – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/natural/Popu/2008_1/7-4.pdf.
6. Економіка й організація підприємств базових галузей промисловості: навч. посіб. / Заг. ред. д-ра екон. наук, проф. С. С. Аптекаря. – Донецьк : ТОВ «Альфа-Прес», 2007. – 304 с.
7. Черваньов Д. М. Менеджмент інвестиційної діяльності підприємств : навч. посіб. / Д. М. Черваньов. – К. : Знання-Прес, 2003. – 622 с.
8. Пересада А. А. Управління інвестиційним процесом / А. А. Пересада. – К. : Лібра, 2002. – 472 с.
9. Про цінні папери та фондовий ринок: Закон України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=3480-15>.
10. Статистичний бюлетень [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=57897.
11. Державний комітет статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
12. Податковий кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2755-17>.